

IKASTAROEN GARAPENA

Bigarren batxiller-maila bajoian aurrera, eta beti lez, urtenenatarikoa izan ez arren, asteroko nire ikaste-eritxiek, bataz beste erreskadearen erdian jarten ninduen, au da, ertaiñen taldean. Bigarren ikasturte aretan, Tomás'en laguntza uts emoten neban, eta eguneko jarduna amaitzen zanean, jokoari emoteko adore barik, or-emenka nenbillen kaleetatik, eta aspertzen nintzanean, etxera niñean, izeko Asentzi'rekin autu bateri emoteko, edo-ta ain atsegin yatazan euskal soiñuak ikasteko.

Orain luze ta aspergarri biurturiko jaiegunak, ez nekian zelan emon, baiña zorionez, zerbaitek egoera aretatik atara ninduan. Ikastetxean, bagenduan irakurte-areto ederra gure aukeran, eta jaiegunetan guztitariko idaztiak irakurri zeitekezan, esaterako, Jules Verne, Emil Salgan, Jack London, Walter Scott, Aita Finn, eta beste idazle yaioen lanak. Ikastaro aretan, beraz, dalako aukera ustiatuz, jaiegunen arratsaldean ikastetxera niñean, eta mai baten aurrean jesarrita, elebarri edo edeskiren bat eskatuta, mundu zoragarrietan zear murgiltzen nintzan, ordubeteak igarri barik igaroten yatazala. Batzutan, ludiztiari neutsan zaletasunak eraginda, mapa-txorta ederren bidez, liburu areitan azaltzen ziran gora-beera yaukalai jarraitzen neutsen. Izan be, jardun au oso lagungarria azaldu yatan, eta au zala-ta, ludizti arloan alde andiaz lenengoa nintzan. Ateak itxi arte irakurte-aretoan nirauan, eta etxera biurtzen nintzanean, nire asmamenak gizandi zangarra biurtzen ninduan, ekintzarik andienak egiteko gai sentitzen nintzala. Zoritxarrez, baiña, Piokanela'ren arrunckeriak laster jatsi-erazoten ninduan amesen mundutik, berarentzat diru-zalekeri ta kanela baiño, besterik ez egoan-eta.

Udabarria etorri zan ostera be, eta beronekin bizitzaren arnasa zabalditik uriko bazter ezkutuenetaraiño edatu zan, amesak, argia, lorak eta maitasuna nonai itxarten zirala. Udagoian eta neguan gaztaiñak esku-orgatxueta erretzen ziran, usain erakarkorra nonai sakabanatuz. Udabarriaren zantzuak agertzen ziranean, gaztaiñen esku-orgatxuak ostentzen ziran, eta aroko lenengo beroak asi baiño ez, ustekabez izozkien orgatxuek euren gai zirikatzailea eskintzen eben.

Ikastetxetik ur samar egoan "Errepublikako papera"ren txoritokiko enparantzan, udabarri oro areitariko orgatxu bat espaloi-ondoan kokatzen zan. Apain eta ondo margoztutako gurdixuan, artz zuri batzuk inguraturik, izotz-mendi edo "iceberg" bat ikusi zeitekean, eta margozki onen inguruan, idazkun auxe ikusten zan: "Helados El Rianxeiro". Bitariko izozki salgai ziran ontzi banatan. Batean "mantecado" eta bestean "praline", norberaren aukeran. Ontzien estalkiak urredun bai'litzazan, apaintasun atsegiñ emotsoen orgatxuari, eta erakarpina geitzeko, albo baten zenbakidun txirrindola biralaria ikusten zan, untzez mugaturiko, utsa, bat, eta bi aldizkatzen zirala, eta eroslea areago zirikatzeko, utsune baten 10 zenbakia agertzen zan. Bezeroek ordainduta gero, txirrindoleari ekiten eutsoen, eta atzamar baten antzekoa zan narru-zati bat gelditzen zan utsunean, emen agertzen zan zenbakiaren giñean artzen eben.

Izozkilariari "El Rianxeiro" esaten geutsan, eta izenak adierazoten ebanez, galizitarra zan. Gizon lodikote, aurpegi gorritzako onek, ibiltarien arreta irabaztearren, noizean bein onetaraxe aldarrikatzen eban: "El Rianxeiro", el mejor heladeiro...! ! ! Amantal eta txano zuriak erabillezan, eta aroari egokionez makutsik egoan. Gizonezkoekin koipetsu, mutikoekin zakar izatearen aipua eban.

Baziran bederatzi illabete-edo, azken izozkia txastau izan nebanetik, eta Orrillaren arratsalde berotsu aretan orgatxuaren aurretik igarotean, irrika jarki-eziñak artuta, sakelean txakur txiki bat (bost zentimo) neukala oartu nintzan, zibajokoan irabazita, izan be. Orgatxuaren ondoan jarrita, izozkilariari luzatu neutsan txiña, eta arek orduan,

– Zelan gura dozu –itaundu eustan–, jokatuz ala jokatu barik...?

Jokatuz, txirrindoleari eragitea zan, eta jokatu barik, txiñaren ordaiñez zati neurtu bat artzea, utsa zenbakiaren arriskua jasan barik. Nire begiak, baiña, txirrindolearen 10 zenbakian josita egozan, eta joku-irrikak menperatuta,

– Jokatuz gura dot –esan neutsan mintzo irmoz–.

Une aretan, "El Rianxeiro"ren alboan eta onekin berbatan, denda-morroí itxurako mutil bat egoan, lurrean otzara bete jangai ikusi zeitekean-eta. Txirrindolatik arra baten bitartera iñar edo erratza baten kirten luzea jarrita egoan.

– Ekarri dirua –esan eustan izozkilariak–, eta ekin txirrindoleari.

Olan egin neban, baita indartsu ekin be. Txirrindolea ibilli bitartean, gogora etorri yatan auxe: pisu bat ipiñita ebalá ezkutuan, iñoiz 10 zenbakia jaurri ez zeiten. Orduko, txirrindolea gelditzen asten zan, eta alako baten, atzamarra 10' ean kokatu zan. Gorri-gorri egindako izozkilariak ezin egikean siñistu ekusana, eta noizbait, tartailloka auxe esan eban:

– Eziña da, eziña...!

– Eziña dala diñozu...? –erantzun neutsan– Argi dago ba, atzamarra 10' ean kokatu dala.

Orduan, alboan egoan denda-mandatari zitalak, izozkilariari laguntzearren auxe esan eban:

– Jaurtiketea ez da benetakoá izan, erratzaren kirtenak txirrindolea irristadan ukutu egin dau-ta.

– Bai orixe...! –esan eban El Rianxeiro'k– niri be orixe bera antz emon daust-eta. Eta jarraian, niri zuzenduz,

– Dana– dala –esan eustan itxura emonkorraz–, izozki barik joan ez zaitezán

zeozer emongo dautsut.

Au esanik, "mantecado" ontziaren estalki dizdiratsua kendu, eta txuntxur txiki baten kokatuta, izozki ziztriña eskiñi eustan. Zur eta lur nengoan, alako lotsabagekeria siñistu eziñik. Orduan, izozkilari lodikoteak apurkeri a luzatzen eustanean, sumin esan-eziñak artuta, izozkia aurpegietera jaurti neutsan, aide egiten nebala. Nire jarraian oldartu gura izan eban berak, baiña begitaratean jo eutsan izozkiak begimena eragozten eutsan, eta amantalaz gai itsaskorra aurpegitik kendu bitartean, kantoi batetik ostentzen nintzan, aren birao-aiñenek jazarrita.

Etxerakoan, neugan beti bizirik egoan Patxi Arlote itxartu, eta orruka apentza eskatzen asi zan, eta izan be, ereti aretan zuzen egoan. Etxera sartu nintzanean, nire itxuraz, izeko Asentzi´k zoezer ezoitua igarri eban, eta aren itaunai erantzunez, jazorikoa edestu neutsan. Amaitu nebanean, txakur andi bat (amar zentimo) emon gura izan eustan, baiña nire duintasunak eskintzea zapuztu eban.

— Begira, Patxi, jazorikoa aztuizu, eta artu txin au beste izozki bat erosteko.

— Ez, izeko, nik ez dot beste izozkirik gura.

— Zer nai dozu ha...?

— Lapur areri berea emotea.

— Baiña begira... mundu onetan bide bagekeri ta iraiñak jasaten ikasi bear doguz, baita aztu egin be, bestelan beti ernegatuta bizi izango zara.

Ez neutsan ezer erantzun, eta gau aretan, ia apaldu barik oeratu nintzan, buruan besterik ez nerabillela, nire mendekua baiño. Eta augaitik loak berandu artu ninduan. Alako baten ames egin neban...

Kaleko espaloian jesarrita nengoan, eta ezustean nire alboan Tomas ikusi neban.

— Kaixo, Patxi —adiskidetsu berak—.

— Kaixo, Tomas, aspaldiko ori...!

— Artega ta asarre ikusten aut, zer dok-eta adiskide...?

— Gaur itzela jazo yatak, Tomas...

— Esaidak dana, Patxi, ezer aztu egin barik.

— Ara...

Eta jarraian, arratsalde aretan jazoriko guztia esan neutsan. Amaitu nebanean,

— Izan be, Patxi —esan eustan maitetsu—, ire asarrea bidezkoa dok, eta zeozer egin bear...

— Orixe bera dok, nire buruari niñotsakana, zer baiña...? Bertso batzuk egin yaikedaz eta bere aurrean bota, baiña bera galizitarra izanik, bost ardura...

Une luze batez isillik iraun eban Tomas´ek oldozkun sakonari emonda, eta gero,

— Gure jaseko batek ezin yok jazorikoa zigor barik laga, adiskide, bestelan, kokoloak gozakala Erdikalekuok, uste izango yok jendeak...

— Orixe bera dok, nik neuk yiñoakadana ba...!

— Ba al-yaukak oraindiño, erosi enduan xardi eder a...?

— Bai, Tomas, eskillarapean ondo gordeta zegok.

— Eta ni joan nintzoanean amak emoniko altzairuzko iru bostarri andi areik...?.

— Bai, iñoizkorik dizdiratsuen, izan be.

— Orduan, zergaitik ez erabili...?

— Ezin yauat ulertu, Tomas, itz egik argiago.

– Ara... I Patxi, xardi-erabiltean primerakoa az, eta izan be, Goikale ´tik asita Beekale´raiño, ez yeuguan irekin neurtu yeitekenik, ez orduan ez orain be. Ona emen ba, izozkilariari egin yaikekana. Artu dalako xardia ta altzairuzko iru bostarriok, eta zulatu egiok orgatxu madarikatua, egiñiko zitalkeriaren oroigarria betirako gorde yaian.

– Ori erraza dok esatea, baiña zelan egin...? Or yagok untzea. Gaiñera, iru bostarriok zure oroigarria dozak, eta ez yoadaz galdu gura.

– Ze oroigarri ta oroigarri oste...! Itxaron illuntzerarte, eta adimen argikoa azan ezkerro, zeozer otuko yak.

Burua Tomas´egana biurtu nebanean, neugan jarrita eban uste ona eskertzearren, nire adiskidea ostendu izan zan, eta orduan itxartu nintzan. Une aretan bertan, ikastetxera joateko ordua zala izeko Asentzi´k esaten eustan, eta arin baten jantzi ta gosalduek ondoren, kalera urten nintzan eguneko ikaste-jardunari emoteko. Egun aretan ezin izan neban "El Rianxeiro" burutik kendu, eta eguberdian bazkaltzera joan aurretik, izozkien orgatxua egoan tokira joan nintzan nire

egitasmoa atontzeko, gudaiburu onak egin oi daben antzera.

Esku-orgatxua, kale bat enparantzarekin batzen dan toldan egoan, eta espaloi-ondoan izan be. Nire poz andirako egiztatu neban, enparantzaz bestaldean, etxe zaar bat lurreratu izan zala, eta orubea etxeko ondikiñakaz beterik egoala. Begiz ainbatu neban orgatxutiko bitartea, eta amabost metrokoa zala egiztatu neban, oso egokia nire jaurtiketarako, izan be. Orgatxutik urrenen arri ondakin-meta andia egoan, eta emendik, "El Rianxeiro" k aurreguneko denda-morroiarekin berbatan ziarduala egiztatu neban, biok barresantzo ugariak botaten ebezala. Aurregunean niri egindako lapurreta autu-gaia izango eben, urrean. Sumiñez irakiten, alboko arri bat artu neban, lotsabako areiri botateko asmotan, baiña arratsalderarte ezer ez gitea zentzunak agindu eustan.

Arratsalde aretan nire adimena ikasketatik oso urrun ibilli yatan, eta noizbait, ikastaldia amaitu zanean, tximistaren antzera urten, eta etxera joan nintzan. Zurubiko ol koloka kenduta, xardia eta altzairuzko iru bostarriak agertu ziran. Oneik galeperren arrautzen anditasunekoak ziran, eta sakelera sartuta, ezkutuneko estalkia bere lekura biurtuta, kalera urten nintzan. Udabarria izanik, egunak luzeak ziran, eta eguzkia naikoa indartsua izanik, ordubete ta erdi kaleetan zear emon neban illundu arte. Argimutillak piztuten asi ziranean, asmatu-rikoko jaurti-lekura joan nintzan. Une artean, esku-orgatxuaren goikaldean eskegita egoan karburozko krisaillua, piztuten ziarduan "El Rianxeiro" k, eta iñork ikusi barik, isil-ostuka, aukeraturiko ondakin-metaren atzekaldean jarri nintzan, burua bakarrik agerturik. Laster izango zan gau betea, eta izozkilaria etxera biurtu zeiten bildurrez, eraso lenbailen egitea erabagi neban.

Altzairuzkoak ondoko arri baten gaiñean ipiñita, bat xardiaren narruan jarri, eta atezu indartsua egiñik, besoak nekatu ekidazan aurretik, begiz jo neban. Jaurtikia tximistaren antzera urten zan, eta jo egindako orgatxuak, uriko erestaldiko danbor nagusiaren antzera durunda egin eban. Kaska izugarria aditzean, inguruko jendea isildu zan alkari itaunka ia zer jazoten zan. Orduantxe, lenengoa baizen zaratatsua bigarrenak jo egin eban, eta ikusi nengien bildurrez, irugarrenari ekin neutsan, atezurik indartsuena egiñez.

Orduko, izozkilari lodikotea suzmoak artuta, nengoan lekurantza so egiten eban, eta irugarren altzairuzkoak dunbots izugarriaz aparta egin baiño ez, xardia arkondarapean sartuta, orubeko ondakiñetan zear erdi-narrazka urten, eta enparantzatik inguru-bidea egiñik, esku-orgatxua egoan lekura abiatu nintzan.

Orduko, ikusleen multzo andia orgatxuaren inguruan jarrita, alkari itauntzen eutsoen, zer jazo izan zan. Urreratu nintzakienean, pozez lertzeko zorian oartu nintzan, jaurtitako iru altzairuzkoek, iru zulo andi biribillak egin izan ebezala. Bata izotz-mendiaren erdian, eta beste biak artz-zuri banatan kokatu izan ziran. Zuloak bostarriak baiño askozaz andiangoak ziran artutako zartada andiakaitik, eta onezaz gaiñera, gurdixuaren saietsa latazkoa izanik, maspilduta ikusten zan, "El Rianxeiro" ikurra okertua nekez irakurri zeitekeala. Izan be, orgatxuaren saiets arek

ez eban konpontzerik, eta beste barri bat ipiñi bearko litzakio.

"El Rianxeiro"k didar bizitan ziarduan, egiñiko kaltea benetako ondapena zala bein eta barriro aldarrikatuz. Une aretan, urigune aretako txinela (urizaiña) urreratu yakon, eta,

– Vamos, compañero, que te ha pasao pues...? –itaundu eutsan–.

— Ay alguaciliño, alguaciliño... ! A un pobretiño como yo había de pasarle esta trujedia, compañero... ! Te juro por la Ría de Arousa que si le pillu a ese desjenerau, lo hago picadillu...!

— Y no te sabes quien ha podido ser ese-o...?

— Ay, alguaciliño, todo el helau dieralo yo por sabello...!

— No te habra sido pues, alguno que le has dao un helao flaco, que disen que te das muchas veses-o...? Por ahi pues ya te disen cosas... que te se olvida dar las vueltas de la peseta... que cuando tocan dies te tapas el uno y dises que ha tocao sero, y otras cosas tambien ya se oyen pues. A lo mejor alguno que le has dao sólo galleta sin helao o asi...o tamién algun desfraudao porque no toca el dies nunca...

— Todo calunias, alguaciliño, calunias de los que non pueden ver a uno ganarse la vida como está mandau... Y ahora quién me arregla el carriño...! Fíjate, compañero como ha quedau el pobretiño... ! Por menos de setenta duriños no me lo arregla ni el mayor chapuceiro. Ay, miña suerte pena...! Dígote que hay que ser muy desjenerao para hacerle ésto a un pobriño como el Rianxeiro...!

Olan jardun eben izozkilariak eta txinelak luzaro samar, eta noizbait, berandu samar izanik, galizitarrak gurditxua artu, eta kalean beera ostendu zan, bere zoritxarra etenbarik aldarrikatuz. Niretzat be ordua zan etxera biurtzeko, eta gurendaren zoriona txastatuz, gudalburu garaillearen antzera oartzen nintzala, Erdikale'ra abiatu nintzan. Izan be, zer zan galdutako izozki amarkoitzza, orain sentitzen neban poztasun neurribakoaren aide...? Mendekuaren aintza betea ezagutu neban egun aretan. Ziur nintzan, Tomas be ni beste pozik oartuko litzakela zeruan, zuzentasunaren aide beti jokutzen eban Patxi Arlote´k, artutako iraiña garbitu izan ebalako.

Egun bi iraun eban "El Rianxeiro"k oiko lekutik azaldu barik, baiña irugarrenean, etxera biurtu aurretik andik igaro nintzan, eta adabatu-barria zan orgatxua ikusi neban.

Ondatutako saietsa latazko ipinki batz ordeztu izan zan, baiña izotz-mendia ta iru artz zuriak ostendu izan ziran. Onezaz gainera, latazko estalki edo saietsa, billutsik, margoztu barik agertzen zan. Andik zazpi bat metrora jarri nintzan, nire ekintzaren ondorioak begiztatuz. Olan nengoala, lengo eguneko

txinela azaldu zan, eta urreraturik,

— Ya te es hora pues —izozkilariari esan eutsan—, de verte por aquí. Ande has estao, pues...?

— Por San Ramonciño bendito, patron de mi pueblo...! Donde iba a estar el Rianxeiro, sino echando un remiendo al carriño...!

— Y ande están pues, el iseber y los osos aquellos tan txirenes...?

— Alguacilillo de mi alma...! Aquellos osiños fueronse secula seculorun.

— Pero, asi te vas a dejar ese goitibera, que parese le han puesto una txaplata contra el garrotillo o que...? La gente no te va a comprar el género sin el iseber y aquellos osos tan txirenes...

— Mira txinel, en este arreglo se me han acabao las pocas pesetiñas que tenía, y ahora a esperar.

— Pero como pudieron haserte avería tan grande pues...?

— Non se, pero dentro del carriño encuntremos tres canicones de aceiro. Seguro que tiraron con escopeta, porque sonaron como tiros...! Ay, si le pesco a ese desjenerao, lo deixaría como un bacaladiño en sal, de esos que pescan en Grolandia.

— No te apures, Rianxeiro, que con las trampas que disen que te hases, pronto ya tendrás pa otro iseber y los osos. Pero aunque no sea más, "El Rianxeiro" ya debias ponerte pa que sepan de quien es.

— Tienes razón, compañeiro, sobre todo por la calida que sinifica esa marca.

— La marca no te es nada, si no te echas mucho ajilis-mojilis, es desir, huevos, leche, coco, vaiñilla, y demás gredientes sustansiosos. Bueno, ya siento el desperfeto, y ahora voy a ver si le pesco a la vieja esa del tersero, sacudiendo las alfombras desde el balcon... Agur.

Andik egun bitara, orgatxuaren adabakian edo ipinkian, esku baldarraz idatziriko idazkun auxe irakurri zeitekean barriro: "El Rianxeiro". Edozelan be, izen egoki barik ezin gai onik saldu, eta "Marketing"ari buruz asko ez jakin arren be, galizitar izozkilaria zuzen egoan.

Nire mendekuaren arazoari laga egin baiño len, irakurlearen jakingarritzat esan bearrean naz, andik illabete bitara, izozkiai ataratako etekiñaz, orgatxua izotz-mendi ta artz zuriakaz apainduta agertu zala. Andik igarotean, irriño maltzurraz gelditzen nintzan aurrera joan baiño len. "El Rianxeiro" k

betosko okerraz begiztatzan ninduan, bere buruari itauntzen eutsala, antza, izango ete nintzan, bere orgatxua ondatu izan eban "desjenerau" a. Egiztapenik, baiña, ez egoan...

Len esan dodan lez, udabarria zan, eta ikasturtea laster amaitzeko zorian, onen aurretik, uriko erri-ikastegian edo institutoan, azterketak jasango gendukez. Augaitik, beraz, adiraltzeari buru-belarri emoten geutsan. Aspaldi aretan, baiña, jazo yatan ezustea ezin aipatu barik itzi.

Nire olde asaldakorragaitik, banebazan nire gora-beerak beste ikaskideekin. Izan be, ez da atsegiña beti burrukan egitea, emonez gaiñera artu bear da be, baiña beste biderik ezean, ez neutsan burrukari uko egiten. Aspaldi aretan aurreko maillakoa zan Pitxi izeneko arroxko batek, ikaskideak menperatzen ebazan, eta edozein atxakiz burrukeari emoten eutsan. Ikastaroa amaitu agiñean zala, bein baten urreratu yatan, eta,

— Aiko, adiskide —esan eustan—, bostarriketan jolastuko diagu...?

Arratsaldeko ikastaldia amaitu izan zan, eta Erdikale´ko lagunekin biltzearren iraduz nenbillenez, auxe esan neutsan:

—Naikoa berandu dok, baiña beste baten gerturik izango nok.

— Ken adi, kirten ori, nire bildur az, eta ez yok nirekin neurtu gura.

— Ni ez nok ezeren bildur, eta jakin eik gerturik nokala jokatzeko baita irabazteko be.

Asi genduan jokia, eta bostarri bi irabazi eustazan, baiña gero zoria aldatuta, irabazten asi nintzakion, eta galdutako bostarriak irabazi neutsazan. Jokoa jarraituta, beste bat irabazita, berak ez eustan emon gura, eta guztitariko iraiñakaz bete ninduan. Nik, baiña, neurea zana eskatu neutsan bein eta barrero, baiña alperrik. Alako baten, matrailleko indartsua emon eustan, eta jarraian, gure biziko burrukari emon geutsan. Bera ni baiño indartsuagoa zan, baiña zuzentasunaren aide ekiteak sumin basatia emostan, eta kikildu barik aurre egin neutsan.

Lagun-talde batek inguratuta, luzaro samar iraun eban burrukak, eta noizbait, nekearen-nekez gorri eginda ta arnas-estuka, ukabilketari eten egin geutsan atsedean artzearren. Olan gengoza, seigarren maillako mutil andi bat urreratu, eta bion artean jarrita,

— Aski da lagunok —esan euskun—, biok burrukalari yaiok zarie, eta nire ustez ekitaldia oso bardindua izan da; zentzunik ba´dozue, beraz, auzia amaitutzat emon bearko zendukie.

Inguruko lagunak bat etorri ziran seigarren maillakoarekin, eta Pitxi'k

burruka amaitutzat emonik, neuk be erabagia onartu neban. Baiña orduko, suurretik odola parrastaka eridan, eta arkondarea odolez loituta izanez gaiñera, mauka bat urratuta, beso billutsa arramaska batzukaz zaurituta ikusi zeitekidan. Pitxi'k be baerakusan berea. Ubeldutako begi bat ezin egikean zabaldu, arkondararen botoi guztiak galdu izan ebazan, eta belaun bat ostikada bataz anpatuta. Izan be, bai berak bai nik itxura negargarria erakusten genduan.

Andik ez urrun, uriko iturri baten aalik ondoen aurpegi ta besoko zauriak garbitu nebazan, eta gero astiro ta neketsu etxera joan nintzan.

Beste batzutan lez, nire asmoa burrukaren aztarnak izeko Asentzi´ren zaintzapean iztea zan, oi ebazan esku trebeakaz zaindu ta ezabatu egidazan. Arratsalde aretan, baiña, nire asmoa ustel urten yatan. Burrukeak luzaro samar iraun izan eban, eta onen ondorioz, berandu eldu nintzan etxera. Une aretan, izeko etxean ez izanik, Piokanela´k berak edegi eustan atea. "Ecce Homo"ren nire itxura ikusirik, asarre gorrian auxe esan eustan:

— Baiña, baiña, nondik zatoz orren zikin eta itxurabagetua...?

— Kalean jausi egin naz, osaba —guzurtu neutsan—.

— Orrek ez dau egi-antzik, traskil ori, guzurtia baiño besterik ez zara-ta. Orduan nire eskuari oratuta, jatokiko sapailloan zear sartzen zan argi betean, nire makurrak ikusi eustazanean, mintzo asarratuaz, auxe oiu egin eustan:

— Guzurti porrokatua zara, Patxi; suurrarena tira... Baiña arkondarako maukea ez da urratzen jausteagaitik, ezta olako arramaskak sortzen be. Oso berandu da etxera etorteko, eta ziur naz zeu Tako beste traskil batekin burrukan egin dozula, ezta...?

Au esanik, zorrotz begiztatu ninduan, eta ni isillik ikustean,

— Baiña bada besterik ori baiño txarragoa dana, eta auxe izan be: guzurti izatea, eta nik ezin dagikedaz zeu Tako guzurtiak jasan.

Jarraian, ormatik eskegita egoan zigor-edea artuta, urreratu yatan auxe ziraustala:

— Tamala dot, Patxi anote ori, zigor au zurekin erabilli bear, baiña nire betekizuna dan ezkerro, erabilliko dot. Erantzi egizuz prakak...!

Zigorra eskuan atzituta, itxura zemaikorrak urreratu yatan, sumiñaren aztarnak aurpegian agiri ebazala. Ni, baiña, len jasandako astiñaldiaren ostean, ez nengoan gerturik beste bat artzeko. Bere aginduari jaramon egiten ez neutsala ikusirik,

— Ken dagizuzan prakak esan dautsut...! —oiu egin eustan—.

Eta jarraian, zigorra aidean astinduz, joteko asmotan, oldartu yatan. Ni baiña, maiinguruka asi nintzan, maiaz bestaldean jartzen nintzala beti. Asarre gorriean, Piokanela´ri didar itoak eta aiñenak iges egiten yakozan, bere aalegiñak ni arrapatzeko alperrik zirala ikusirik. Alako baten, etxeko atea edegiten zala entzun neban, eta jarraian, jatokiko ate-zubipean izeko Asentzi agertu zan. Piokanela ta biok ikustean, niri jarraituz berak zigorra erabillela, leoi-eme baten antzera, Piokanela´ri oldartu, eta teinkada batz zigoredea erauzita, sapailloan zear kalera jaurti eban. Arritasunak artuta, geldirik eta abo-zabalik iraun eban une batez Piokanela´k, bere emazteak egiñikoa siñistu eziñik. Gero, asarre baten, aregana biurtuta,

— Baiña Asentzi —oiu egin eutsan—, zoratu al-zara...? Noiztik ona emon yatzu eskubiderik, nire arazoetan esku-sartzeko...?

— Eskubiderik diñostazu...? Nork emon dautsu aalmena mutiko gaixo bat olan zigortzeko...? Ez dakit zer jazo dan, baiña ez dot onartuko ezelan be, mutilla orren zakar erabilli dagizun odola jarion arte.

— Nik ez dot txarto erabilli, eta odolarena ona etorri aurretik jazo da.

— Olan izango da zeuk diñozun ezkeru, baiña ezin dagikedazu ukatu, ni etxera sartzean, mutikoa aurrean erabilten zenduala...

— Arkondararen mauka bat urratu ta odolez zikinduz gaiñera, guzur andia esan daust, bai, jaustean gertatu dala iruntsi-erazo nai izan daust, eta zeuk badakizu guzurtiak ez dodazala jasaten.

— Mutilla bera da jasaten ez dozuna. Umezurtztegitik etxera etorri yakunetik ez dozu Patxi maite izan. Ez dot uste, an maitasun andirik ezagutu egian, baiña gurean ez dautsazu maitasun-izpirik erakutsi mutil gaixo oneri. Bai, Pio, buruan ez dozu besterik erabilli, gure ardurapean egoteagaitik atara dautsagun onurea baiño...

— Isil zaitez, sorgin ori...!

— Ez, gaur ez naz isilduko. Aspalditik buruan yabildana kanpora urteteko garaia da, eta egia esango dautsut. Ara...mutiko au etxera ekarri zenduan, andik kanpora botaten eben mutikoa gurean arteagaitik, zenbat ordainduko eutsuen, udaletxean diarduan ezagun bategandik jakin zenduanean.

Zeuk badakizu ondo, mutiko onek janari ta jantzietan gugandik artzen dauana, udalak emoten dautsuanaren laurena dala. Gurean ez dau goserik jasaten, ori egia da, baiña estu ta larri ikusten dot nire burua bear dan lez jantziteko, eta orretarako zure janzki zaarrak berarentzat egokitu arren, noizean bein, janari-saskiari dirurik kendu bear dausat, arkondarak, oiñetakoak etab. erosteko, ostantzean bere eskale-itxuragaitik ez leukie onartuko ikastetxean. Eta ori dana egin bear dot, zekenkeri utsaz mutiko oneri bearrezkoena emoten ez

dautsazulako...

Ona elduta, Piokanela'k eten egin eutsan onetaraxe:

—Ez dozu aintzat artzen, sorgin orrek, ikasketakaitik ordaindu bear dodana...?

—Txakur andi bat bera be ez. Patxi´ren ikastaroagaitik udalak ordaintzen dautsuna, oso-osorik zure sakelerako da, "Eroslea"k dirurik eskatzen ez dautsualako, Patxi umezurtz izanik, ikaste-sari bat (beca) artzeko eskubidea badau-ta. Izan be, bataz beste onura ederra ataraten dautsazu mutikoari, eta orren ordaiñez iñongo maitasunik ez; eta arrotza bai´litzan erabilliz gaiñera, edozein ezerezkerigaitik zigortu gura dozu.

Asentzik ori esan bitartean, ezin egikean siñistu Piokanela´k, betiko emazte apal, isil eta erabetiak, lapurtzat salatu egian. Asiera baten, entzuten ebana ezin egikean siñistu, baiña Asentzi aurrera joan-ala, bere arritasunak asarre biziari bide egin eutsan, eta izan be, areago, egia zirautsalako. Ustekabez, sumiña jabetu eziñik, eta begiai txinpartak eriezala, oiuka auxe esan eutsan:

—Ixo, sorgin mozkortia..! Badakit edateari emoten dautsazula ixil-ostuka. Eroste-saskiari dirua kentzen dautsazu, bai, baiña badakizu zertarako...? Pattarra erosteko, saskel ori...! Aspalditik jakitun nozu, zertan darabilzun ostutako dim ori, bai, nire lepotik eta ezkutuan mozkortzeko. Badakit zure "Larranbilloa"ren isillekoa, eta zeuk bestelan uste izan arren, ez daustazu ziria sartzen. Nor zara zu, beraz, mozkortzeko dirua kentzen daustazun ori, ni lapurtzat salatzeke, nire biziko aalegiñak egin bear dodazanean geuk irurok iraunerazoteko...?

Isildu zan une batez Piokanela, eta orduan, bere oiñaze ta laidoa menperatu eziñik, Asentzi gaixoak aurpegia eskuakaz estalduta, negar-zotiñek bere soin erkiña astintzen ebela, gelatik urten, eta sukaldera joan zan. Une batez lengo tokian geratu nintzan, Piokanela asarez begizatzen nebala. "Geuk irurok iraunerazoteko". esan-barria eban, eta bala-bala ebillen auzoan, Aurrezki Kutxako bere kontu agiria, etenbarik polito anditzen zala. Oiko besaulkian jesarrita egoan orduko, begi asarrekoiaz sabaiari begira, eta iguiñez beterik gelatik urten nintzan.

Sukaldera sartu nintzanean, besoak mai-gaiñean ipiñita izeko negar baten egoan, zotiñek bere makurturiko soin makala astintzen ebela. Isillean urreratu nintzakion, eta **bi-Hoak** laztantzen neutsazala,

—Izeko Asentzi —esan neutsan maitekiro— ez negar egin berak esanagaitik. Neuk maite zaitut, eta gaur iñoizkorik geien.

Beso bataz gerria inguratu eustan, eta malkoek ezoturiko aurpegiaz niri musu bat emonda,

—Nire bizitzaren antzutasuna...! —etsiak artuta esan eustan— lenago etorri ba´zintzaz etxe onetara, gauzak aldatuko ziran, aldatu be, baiña beranduegi eldu

zintzakidazan, edateari emonda nintzanean, izan be...

Au entzutean, nire buruari itaundu neutsan, egoera zital aretatik urtetearren zergaitik ez edateari uko egin... Berak nire oldozkuna irakurri eban, antza, eta onetaraxe jarraitu eban:

—Edateari uko egin bearke neuskio nagoan kinka larritik urtetearren, baiña ezin dot, zaletasunaren jopu billakatu naz-eta. Arratsaldeko garaian batez be, nire naimena baiño indartsuagoa dan griña batek artuta, irrika gaizto batek edateari bultzaten nau, eta bakerik ez txurrutari emon arte. Ai ene, bizitza dan mingotsa...!

Ezin nengikean izekoaren atsekabea jasan, eta bere gogo itunak uxatzearren, auxe esan neutsan:

—Izeko Asentzi, datorren astean ikastaroaren azken azterketak erri-ikastegian izango doguz, eta arrezkero, oporrak izango dodaz. Zer deritxazu Iragoikoa´ra joateari...? Utziko gaitu osabak ara joaten...?

—Bai, urrean, Patxi. Onek diru geiago egiteko lagunduko dautso, eta beraz, ikusmenetik pozik galduko gaitu. Orretarako, baiña, ikastaroa arrakastaz igaro bear izango dozu, bestelan emen lotu bearke...

—Izeko, ori ziurtzat emon dagikezun ezker, bidezorroa atonduizu beste barik. Irribarre-antzean begiztatu ninduan berak. Agiri zan, Iragoikoa´ra joateak alaitzen ebalá, eta orduan,

—Aizu, Patxi, —esan eustan—, orain apalduko dozu, berandutxu egin da-ta.

Izekok eta biok aspalditik sukaldean izaten genduzan otorduak, eta gero, jatokian Piokanela´k jateari ekiten eutsan. Nik askozaz naiagoa neban sukaldea, baiña olan egitean duintasunean galtzen ebalá uste izanik, antza, berak jatokian egiten ebazan jatorduak.

Gau aretan apaldu ta bereala, izeko Asentzi´k,

—Aizu, Patxi —esan eustan—, guztiz nekatuta ikusten zaitut, laztan ori. Joan zaitez oera, eta laga egizu emen arkondarea, garbitu ta maukea josi dagidan.

Izan be, zuzen egoan izeko, eta arkondarea lagata,

—Gabon izeko —esan neutsan—, zeuk gaur nire aide egindakoa ez yat aztuko.

—Gabon, Patxi —irribarrez esan eustan—, Jaungoikoak lagun dagizula. Ez aztu oiko erreguak lo egin aurretik.

Ain zuzen be, ez yatan aztu gau aretan izeko Asentzi´ren aide biotzez

eskatzea. Bera zan etxe aretara lotzen ninduan eraskin bakarra eta zelanbait bizitza atsegiñagoa egiten eustana. Esan bearrean naz, arrezkero etxe aretan bein betiko ostendu zala jatokiko ormatik eskegita egoan zigor-edeia, eta ormea billutsik nenkusanetan, izekoganako eskenon andia oartzen neban.

Urrengo astean, ikastaroko azterketak oiko arrakastaz igaro nebazan, eta andik amabost egunera-edo, goiz baten izeko Asentzi ta biok etxetik urten gintzazan, Markiña´rako erri-berebilla artzeko. Poz-pozik giñoazan, Iragoikoa´n aspaldi zoragarria igaroko gendukela oldozkunak, geugan alaitasun neurribagea jarten euskuala. Berebilla abiatzeko une berean, Tomas nenkusala iruditu yatan, azkenengoz ikusi neban lez, eta oartu barik, malko mingots bat aurpegian beera isuri yatan.

Bidegitea igazkoa lez azaldu zan, eta arratsaldean Iragoikoa´ra eldu gintzazanean, etxeko guztiek "Ongi Etorri" sutua egin euskuen, Arratetxu´k batez be, une luze batez nire idunetik eskegita iraun eban-eta. Aspaldi zoragarria emon genduan, eta lengo urtean lez, izeko Asentzi´ri ezpan-begiak alaitu yakozan gaztetzen eta edertzen zala. Niketz ezin neintekean zoriontsuagorik izan, egun osoa etxekoai baserri-lanetan laguntzen neutsela, eta gabean, Yosú´k abadegaiak errosarioa esan ondoren, nire gora-beerak edesten beartzen ninduen, iñoiz nekatzen ez zan Arratetxu´k batez be. Etxe zoriontsu aretan, nire gora-beerak neronek baizen ondo ezagutzen ebezan, eta "El Rianxeiro"rekin izandako istillua edestu neutsenean, ango barre-santzoen zarata...!

Bertsotarako nire zaletasunak kutsututa, Arratetxu´k polito ziarduan bertsogintzan, eta jaiegunetan, meza-osteko jolasaldian, erriko enparantzan batuta, berak eta biok gure biziko jardunaldiak izaten genduzan, entzuten euskuen neska-mutikoen pozerako. Ni baiño euskaldun jatorragoa izanik, laster eldu zan Arratetxu nire maillaraiño, eta aldiaren joanean, Iragoikoa´k bertsolarien enda bikaiñari asierea emongo eutsan. Bai, neskatoaren gaitasunak eraginda, anai-arrebak be zaletu ziran, eta neguko illuntzetan, sutondoko epeltasun-inguruan batuta, aukera betea izango leukie bertsolaritzari emoteko.

Zorionak, baiña, ez dau luzaro irauten, eta Iragoikoa´ko egotaldia amaiturik, Irailla´ko egun argitsu baten, izeko ta biok Markiña´n zear etxeratu gintzazan. Nire naibagearen artean, izekoaren itxura osasuntsuak zelanbait pozez beteten ninduan. Illuntze aretan atea jo genduan, Piokanela´k edegi euskun, eta gure agurrari kurrinka bat az erantzunik, jatokira biurtu zan egunkariaren irakurketeari jarraitzeko. Bost ardua berari, antza, Iragoikoa´n emondako gure oporraldia. Au ez zan arritzekoa, Piokanela´ren akatsen artean, berekoitasuna ez zan makalena. Edozelan be, illabete bi areitan, izeko ta bion janaria-ta aurreztu izateak kili-kili gozoa egingo eutsan bere zekenkeriari.

Laster igaro zan Irailla lagunaren artean Ibarsusi´ko urgeldian gure biziko ugeriketak izanik. Udako azken zati au iñoizkorik eguzkitsuen azaldu zan, eta

oartu barik irugarren ikastaroko asiera eldu yatan.

Barriro be, "Eroslea"ra goiz eta arratsaldero. Irugarren batxiller mailla au zailtsua azaldu zan, baiña azterketak oiko arrakastaz igaro nebazan, baita urrengo ikastaroa be. Boskarrenean ostera, jazokun batek nire bizitzari aldakuntza andia ekarri eutsan... Ona emen jazo zana.

Irakurle: Mila Totorikaguena, Zeberio